

Sayın Prof. Dr. Feride AKSU TANIK
TTB Merkez Konseyi Genel Sekreteri
Gazi Mustafa Kemal Bulvarı
Şehit Daniş Tunalıgil Sok. No.2/ 17-23,kat 4
06570 Maltepe, Ankara

İstanbul, 12 Kasım 2011

Sayın Prof. Dr. Feride Aksu Tanık,

İlgi: 05.10.2011 tarihli ve 1351/2011 sayılı yazınız.

T.C. Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu'nun yürütmekte olduğu "Kocaeli'nin Dilovası ve Kandıra İlçelerinde Yaşayan Gebelerden Doğan Bebeklerde Ağır Metal Maruziyeti ile Büyüme ve Gelişme Durumu" konulu araştırmanın bir kısım **bulguları** hakkında bir gazeteciye 06.01.2011 tarihinde bilgi vermesi nedeniyle, T.C. Kocaeli Üniversitesi tarafından açılan soruşturma ve Üniversitenin Etik Kurulunun konuya ilişkin kararıyla ilgili olarak, etik bakımdan ve akademik özgürlük bakımından istemiş olduğunuz ve yazınızda belirtilen dört soruyu göz önünde bulundurarak, gönderilen belgelere de dayanarak yaptığımız değerlendirmeyi aşağıda bilgilerinize sunarız:

1- Halk sağlığı alanında çalışan Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu ne yaptı?

Prof. Dr. Hamzaoğlu, Dilovası'nda ölümlerin %33'ünün kanserden meydana geldiği olgusundan hareket ederek, yedi yıldan beri çevre kirliliğiyle ilgili araştırmalar yürütmektedir. Konumuz olan olayda, Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu, üç aşamadan oluşan ve yukarıda adı geçen araştırmanın ikinci aşamasını oluşturan, 56 lohusadan 18'inin "kolostrum"unun, 49 bebekten 20'sinin "meconium"unun, TÜBİTAK-BUTAL tarafından o zamana kadar yapılan (14.10.2010) analizlerinden elde edilen nesnel bulgulardan, "kirleticiliği yüksek [yeni] sanayi tesislerinin kurulması" tartışmalarının yapıldığı sırada, bir gazeteciyle yaptığı söyleşide (06.01.2011) iddia edildiği gibi "araştırma sonuçları"ndan değil; yukarıda adı geçen bulgulardan söz etmiştir. Bu nitelikteki bulguları mevcut koşullarda Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu'nun "ilgililerle" —ve bu ilgililer yalnızca önlem alacak kişiler değil, aynı zamanda o bölgede yaşayan insanlardır— paylaşması bir suç değil, görevi halk sağlığının korunmasında katkıda bulunmak olan bir bilim insanının yapması gerektir. Çünkü sonuçları itibarıyla halkın sağlık hakkının ihlaline yol açan bölgedeki çevre kirliliğinin daha da artmasının geri dönülmez zararlara yol açması kaçınılmaz görünüyor. Bu zararlar tespit edildiğinde ise artık iş işten geçmiş olur. Geri dönülmez zararlar yaratan ve sağlık hakkını ihlal eden bu gibi konularda (örneğin, kot taşlamadan kaynaklanan silikosis vak'alarında olduğu gibi) bilimsel bulguların bir an önce "ilgililerin" dikkatine sunulmasının önemi büyüktür. Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu da bir gazetecinin soruları üzerine, bu nitelikte olan bulgulardan söz etmiştir.

Oysa Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu'nun halkta panik yaratmak niyetiyle araştırma sonuçlarına ilişkin bilgi verdiği ileri sürülmekte ve bir gazeteci tarafından sansasyonel bir biçimde yansıtılan sözleri bu iddiaya kanıt olarak gösterilmekte; araştırma henüz bitmeden bilgi vermesinin de araştırma etiğine aykırı olduğu iddia edilmektedir.

Handwritten signature and initials in blue ink, including a large 'S' and 'H'.

Bu suçlama ancak şeklen doğrudur. Çünkü Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu, araştırmanın sonuçlarından değil, araştırma sırasında elde edilen bazı problematik bulgulardan söz etmiştir. Ayrıca duruma bir bütün olarak ve teklifinde bakılmayıp, sadece şeklen bakıldığında, bu araştırmanın halen de bitmediğini ileri sürmek mümkündür. Çünkü araştırmanın üçüncü aşamasında, çevre kirliliğinin etkilerinin yeni doğanlarda 1,5 yaşına kadar izlenmesi öngörülmektedir. Uzun süreli araştırmalarda, özellikle geri dönülmez sonuçlar yaratabileceği öngörülen konularda, ara sonuçların kamuya paylaşılması birçok ülkede olağan bir uygulamadır.

Ayrıca bu paylaşma, söz konusu olayda kirlilik durumunun daha da olumsuz noktalara gelmesini önlemek için yapılıyorsa ve yıllardan beri bu konuda Sağlık Bakanlığı ve TBMM Dilovası Araştırma Komisyonunun raporundaki saptamaların gerekleri yeterince yerine getirilmiyorsa, bu paylaşma aslında bir halk sağlığı uzmanının yapması gereken bir eylemdir.

2- Lima Bildirgesi olarak anılan, Akademik Özgürlük ve Yükseköğretim Kurumlarının Özerkliği Bildirgesinin (1988) 1. maddesinin a bendinde akademik özgürlük şöyle tanımlanmaktadır:

“Akademik özgürlük’, akademik bir çevre üyelerinin tek tek ya da toplu halde bilgiyi araştırma, inceleme, tartışma, belgeleme, üretme, yaratma, öğretme, anlatma ve yazma yoluyla edinmelerinde, gelişmelerinde ve iletmelerindeki özgürlükler anlamına gelir.”

Yine aynı Bildirgenin 6. maddesinde şöyle denmektedir:

“Akademik çevrenin araştırma işlevi ile ilgili tüm üyeleri bilimsel araştırmanın evrensel ilke ve yöntemlerine tabi olarak, herhangi bir müdahaleye maruz kalmaksızın araştırma çalışmalarını sürdürme hakkına sahiptir. Bu kişiler aynı zamanda araştırmalarının sonuçlarını başkalarına özgürce iletme ve sansürsüz yayınlama hakkına da sahiptir.”

Bildirgenin 1. maddesinin c bendinde de “üniversite özerkliği” şöyle tanımlanmaktadır:

“Özerklik’, yüksek öğretim kurumlarının iç işleyişlerine, mali işlerine ve yönetimlerine ilişkin kararlar almada ve eğitim, araştırma, dışa yönelik çalışmalar ve diğer ilgili faaliyetlerde kendi politikalarını oluşturmada devlet ve toplumun tüm diğer güçleri karşısındaki bağımsızlıkları anlamına gelir.”

Bu tanımlar çerçevesinde bakıldığında, bilim insanlarından ve üniversitelerden, bu tarzda davranmaları beklenir; bu ilkelere dayalı olarak davrananların da suçlanması elbette beklenemez. Ne var ki bu ilkelere karşın bazı bilim insanları ve üniversiteler, çekingence göstermekte ve hatta bu ilkelere aykırı davranabilmektedir. Bu şartlarda bilim insanlarının akademik özgürlük çerçevesinde yaptıklarının soruşturmaya uğrattırılıp cezalandırılmalarının, diğer bilim insanları üzerinde ve toplumda olumsuz psikolojik etkiler yaratma olasılığı yüksektir. Bu da bilimlerin toplumsal işlevini görmelerini engeller, en azından zorlaştırır.

3-4. Etik Kurulun tartışmalarının, görüşlerinin ve kararlarının gizliliği sorusuna gelince: Yapılan görüşmelerin gizli tutulması ve ortaya çıkan görüşlerin sadece Rektörlüğe bildirilmesi gerekir. Nitekim T.C. Kocaeli Üniversitesi Etik Kurulu Yönergesinin şu maddeleri bu bağlamda ilkeler içermektedir:

4

“Madde 7

j) [Kurul] Hakkında değerlendirme yaptığı, karar aldığı ve görüş verdiği tüm etik konular ve sorunlarda gizlilik içinde çalışır ve ilgili tüm bilgi ve belgeleri saklı tutar.

Ek – 1

3) Kurulda görüşülen tüm konularda gizlilik esastır. Kurula sunulan dosyalardaki bilgi ve belgelerin gizliliğinin ve güvenliğinin korunmasından Etik Kurul ve Sekreteryası sorumludur.”

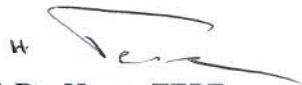
Ne var ki, olayda Etik Kurulun karar tarihinin 14.09.2011 olması ve **gizliliğine rağmen**, 15.09.2011 tarihli duruşma tutanağının sanık savunması bölümünde “Kocaeli Üniversitesine [Üniversitesinden] edindiğimiz bir bilgiye göre etik kurul tarafından katılan [?] hakkında soruşturma açılmış ve soruşturmada da katılan hakkında etik olmadığı konusunda bir karar verildiği[ni] duymuş bulunmaktayız.” ifadesinin yer alması, “kararların gizliliği ilkesi”nin ihlal edilmiş olduğunu düşündürmektedir.

Özetle: Olaya bir bütün olarak bakıldığında ve olay tekliğinde değerlendirildiğinde, Etik Kurulun yaptığı değerlendirmenin sadece formel bir değerlendirme olduğu; Etik Kurulun, basınla paylaşılan –TÜBİTAK-BUTAL laboratuvarlarında yapılan analizler sonucunda edinilen– bazı bulguları, bitmemiş bir araştırmanın sonuçlarının açıklanması biçiminde anlayıp değerlendirdiği; oysa Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu’nun insan sağlığı açısından önemli sorunlar yaratacağını düşündüğü yeni bir sanayi kuruluşunun bölgede kurulmasıyla ilgili haber yapan yerel bir gazete muhabirinin sorularını yanıtlarken, bu araştırmanın sadece o andaki bulgularından söz ettiğinin, bunun da halk sağlığı alanında çalışan bir bilim insanı olarak bölgedeki halkın sağlığı için geri dönülmez sonuçlar ortaya çıkmadan önce ilgililerin dikkatini çekme görevini yerine getirmek olduğunun gözden kaçırıldığı anlaşılmaktadır. Van ilimizde yaşanan felâketin ana nedenlerinden birinin, böyle bir dikkat çekme/uyarma eksikliği olduğunu gözden kaçırmamak ve bundan ders almak büyük önem taşımaktadır.

Saygılarımızla,

Prof. Betül ÇOTUKSÖKEN

Prof. Dr. İoanna KUÇURADI

Prof. Dr. Harun TEPE